

6. Єврорегіони, участь у яких беруть області України, мають загальні особливості:

- всі вони сприяють розвитку транскордонної співпраці між обласними органами влади (державною адміністрацією або радами). При цьому, органи управління нижчих ланок – район, селищна рада – фактично вилучені з системи організації транскордонного співробітництва. Доцільно було б використати схему єврорегіонів, яка базується на діяльності громадських організацій територіальних органів влади, асоціацій міст тощо;
- крім єврорегіону "Буг", всі створені центральними органами влади при відповідній ініціативі знизу;
- організаційні структури всіх єврорегіонів подібні, сформовані за однією схемою. У них відсутні підрозділи, метою яких є робота з населенням та сприяння залученню коштів для реалізації транскордонних проєктів окремими організаціями, підприємствами; відсутні моніторингові комісії; поточну діяльність ведуть підрозділи органів влади, а не відокремлені структури.

7. В той же час, єврорегіони за участю України застосували ряд особливих підходів – Єкоєврорегіон як модуль єврорегіону "Верхній Прут"; ввели поняття "партнера" єврорегіону; створили окремий фонд (Карпатський) підтримки транскордонного співробітництва зі своїми цілями та завданнями, які доповнюють закладені у "Карпатському єврорегіоні" тощо.

8. Діяльність єврорегіонів створили передумови для розробки концепцій спільного розвитку транскордонних регіонів. У даний час розроблена перша Концепція стратегічного розвитку транскордонного регіону (Закарпатської області з областю Саболч – Сатмар-Берег Угорщини) і ведуться роботи з розробки у інших транскордонних регіонах, однак із-за відсутності обласних стратегій соціально-економічного розвитку та регіональної політики розвитку транскордонного співробітництва, спільні Концепції не можуть включати узгоджені загальноєвропейські, національні та регіональні пріоритети.

РОЗДІЛ 6 ОСНОВИ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

6.1. Особливості розвитку прикордонних регіонів України

В той же час, об'єктивні глобалізаційні процеси сучасного етапу розвитку цивілізації по-різному впливають на розвиток суспільства. Вони позитивно впливають на положення сильних регіонів, які беруть у них участь, створюють умови для прискореного росту доходів, але викликають негативне ставлення зі сторони слабих регіонів із-за можливості збільшення розриву між багатими та бідними регіонами. Так, аналіз соціально-економічного розвитку регіонів виявляє основні відмінності між центром та периферійними регіонами. ВВП на душу населення у 10 найсильніших регіонах ЄС втриє перевищує ВВП у 10 найслабших. Такі ж диспропорції присутні у показниках безробіття. Згідно аналізу статистичних даних EUROSTAT у лютому 2000 року порівняльний аналіз 211 регіонів NUTS-II виявив наступне співвідношення між 10 найбільш багатими і 10 найбіднішими регіонами ЄС:

Регіони Великої Британії (Лондон – 229%), Німеччини (Гамбург – 198%, Дармштат – 167%, Обербайерн – 165%, Бремен-146%), Люксембург – 172%, Бельгії (Брюссель 170%, Антверпен – 138%); Австрії (Відень – 166%) та Франції (Іль де Франс – 156%) значно перевищують середні показники ВВП регіонів ЄС; 50 регіонів мають рівень менший ніж 75% середнього по ЄС;

Серед найбідніших регіонів – у Греції (п'ять регіонів менше 51%, серед них Іпейрос – 43%), Іспанія (Екстрамадура – 54%, Андалузія – 58%, Соут – 59%), Португалія (Мадейра – 55%, Азори – 49%).

Найбагатші регіони Італії все ще залишаються позаду найбідніших регіонів Великої Британії, а Східні землі Німеччини визнані Європейською Комісією депресивними [87, С. 14-15]. Прийняття нових членів до ЄС посилює розрив між найбагатшими та найбіднішими регіонами Європи.

За результатами порівняльного аналізу якості життя 79 регіонів (суб'єктів Федерації) Росії у 1997-2000 роках було сформовано 9 рейтингових груп (5 "плюсових" і 4 "мінусових") за рівнем

відхилення від середньоросійського значення інтегрального показника [172].

При цьому не спостерігалось жодного регіону, що характеризувався б перевищенням значення середнього інтегрального показника на 20-40% (1997 р.), а потім – на 20-30% (в останні роки до 2000 р.). До складу першої групи ввійшов єдиний регіон – Москва (40.4% – 1997 р. і 35,1% – 2000 р.), що підтверджує тезу про економічному і соціальному розвитку регіонів України найбільше загострилися починаючи із середини 90-х років ХХ століття. Однак, перш ніж перейти істотне випередження у розвитку столичного мегаполісу інших регіонів Росії. Розрив за якістю життя між регіонами з крайніми значеннями показника становив у 1997 р. – 2.28 рази, у 2000 р. – 2.17 рази.

Більшість регіонів подібні за якістю життя (відхилення не перевищує 20%). Ці регіони формують дві суміжні групи (+10%; – 10%) У 1997 році ці регіони охоплювали 40.7% території, з населенням 66%. У 2000 році – 67.4% території, 47% населення.

Група з нижчим ніж 10% середнього інтегрального показника якості життя охоплювала 20 регіонів у 1997р. та 19 – у 2000р. (Територія – 58%, населення 18.4% у 1997 р. та 52% і 15.6% відповідно у 2000 р.).

Групу за рівнем якості життя вищим від середнього значення показника складають 6 регіонів, що охоплюють 1% території країни з населенням трохи вище 15%. (Москва, Московська, Белгородська, Липецька, Воронежська, Тульська та Самарська області у різні роки і С.Петербург у 2000 р.).

Диспропорції до порівняльного аналізу регіонів України, дещо визначимось з класифікацією проблемних регіонів.

За Гранбергом [33] проблемне економічне районування охоплює відсталі (слаборозвинуті), депресивні, кризові та прикордонні регіони. Ці регіони не можуть самостійно розвиватися, їм потрібна державна підтримка (програми).

Не існує єдиного універсального підходу до визначення критеріїв, згідно яких регіон можна класифікувати як проблемний. В кожній країні існують свої методики з врахуванням особливостей соціально-економічної ситуації в країні, тих чи інших характеристиках міжрегіональної конфігурації [149, 147, 253].

Відповідно, далі представлені результати порівняльного просторового аналізу соціально-економічного розвитку регіонів

України з метою ідентифікації проблемних регіонів [125] та виявлення ознак периферійності у розвитку території.

Під проблемним регіоном нами розуміється регіон, показники соціально-економічного розвитку якого гірші від аналогічних середніх по країні на певну величину. Даний аналіз проводився за наступними показниками:

- 1) рівень ВВП на душу населення менший середнього рівня по країні більш, ніж на 20%;
- 2) рівень середньої заробітної плати менший середнього рівня по країні більш, ніж на 20%;
- 3) рівень грошових доходів населення менший середнього рівня по країні більш, ніж на 20%;
- 4) рівень безробіття більший середнього рівня по країні більш, ніж на 20%;
- 5) негативне сальдо міграції.

Одним з базових параметрів, які характеризують економічну активність, є рівень ВВП на душу населення. На регіональному рівні розраховують валову додану вартість (ВДВ), яку покладено в основу розрахунку ВВП.

Найнижчий рівень ВДВ на душу населення спостерігається у Закарпатській області, де він протягом останніх декількох років становить дещо більше половини середнього рівня по країні. Низький рівень (менше 80% середнього рівня по країні) ВДВ на душу населення також характерний для АР Крим, м. Севастополя та 8 областей (Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Львівська, Тернопільська, Херсонська, Чернівецька), а також у Вінницькій, Житомирській, Рівненській та Хмельницькій областях рівень ВДВ на душу населення не перевищував 90% середнього рівня по країні.

Крім того нами було зауважено постійно зростаючий розрив між мінімальним та максимальним рівнями цього показника (табл. 6.1), а саме між Закарпатською областю, якій властивий найнижчий рівень, та м. Києвом, якому характерний найвищий рівень даного показника.

Цей розрив спричинений значним збільшенням рівня ВДВ на душу населення у м. Києві, де крім найвищого рівня даного показника спостерігається один з найвищих рівнів його приросту. Високий рівень (не менше 120% середнього рівня по країні) ВДВ на душу населення також властивий для Дніпропетровської, Запорізької та Полтавської областей.

Таблиця 6.1

Диференціація рівня
валової доданої вартості на душу населення

Рік	1996	1997	1998	1999	2000	
Середнє значення, грн./чол.	1356	1532	1647	2081	2788	
Мінімальне значення	грн./чол.	723	796	884	1142	1411
	регіон	Закарпат.	Закарпат.	Закарпат.	Чернів.	Чернів.
Максимальне значення	грн./чол.	1937	2868	3146	4227	5965
	регіон	м. Київ	м. Київ	м. Київ	м. Київ	м. Київ
Відношення максимального значення до мінімального	2,679	3,603	3,559	3,701	4,227	
Відношення мінімального значення до середнього	53%	52%	54%	55%	51%	
Відношення максимального значення до середнього	143%	187%	191%	203%	214%	

Розраховано за: [161-163, 189]

За період з 1996 по 2001 рік коефіцієнт варіації за величиною валової доданої вартості на душу населення (ВДВ) по регіонах збільшився з 2,68 до 3,30 (у порівняних цінах). Якщо у 1996 році показник ВДВ на одну особу був нижчий за середній по Україні у 17 регіонах, то у 2001 – у 20-ти. У 2001 році 15 регіонів, де проживало 41% населення країни, мали цей показник на рівні, нижчому за 80%, тоді як у 1996 році таких регіонів було лише 8 (21% населення країни). Три регіони, де проживає 7% населення України – Тернопільська, Закарпатська та Чернівецька області, мали ВДВ на душу населення менше 65% від середнього показника по країні.

Значними є диспропорції за показником ВВП на одну особу порівняно із європейськими країнами. Його значення в Україні у 1999 році за паритетом купівельної спроможності склав 3458 дол. США, що було у 12 разів менше, ніж в Люксембурзі – країні, в якій цей показник найвищий у світі і у 4 рази менше по відношенню до економіки таких країн, як Португалія чи Греція. В цілому ж середній рівень ВВП на душу населення України складає 15% від середнього показника по ЄС. ВВП на душу населення країн – кандидатів –

Угорщини, Польщі, Чехії від 2,4 до 3,3 разів більше за середній по Україні показник.

Оцінюючи рівень середньої заробітної плати, було зауважено, як і для ВДВ на душу населення, постійно зростаючий розрив між мінімальним та максимальним рівнями даного показника (табл. 6.2)

Таблиця 6.2

Диференціація рівня середньої заробітної плати

Рік	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	
Середнє значення, грн./чол.	73	126	143	153	178	230	311	
Мінімальне значення	грн./чол.	50	86	104	104	112	135	190
	регіон	Закарпатська	Закарпатська	Закарпатська	Тернопільська	Тернопільська	Тернопільська	Тернопільська
Максимальне значення	грн./чол.	100	177	215	247	303	405	549
	регіон	Київ	Київ	Київ	Київ	Київ	Київ	Київ
Відношення максимального значення до мінімального	2,000	2,058	2,067	2,375	2,705	3,000	2,889	
Відношення мінімального значення до середнього,%	68	68	73	68	63	59	61	
Відношення максимального значення до середнього,%	137	140	150	161	170	176	177	

Розраховано за: [161-163, 189]

Крім того, можна стверджувати, що в 6 областях (Вінницька, Волинська, Закарпатська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька) протягом останніх п'яти років (за виключенням 1997 року) рівень середньої заробітної плати не перевищував 80% середнього рівня по країні. Ще 7 областей (Житомирська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Херсонська, Черкаська, Чернігівська) характеризуються рівнем заробітної плати меншим 90% середнього рівня по країні.

Найвищий рівень заробітної плати спостерігається у м. Києві. Середня заробітна плата на 20% вища середнього рівня по країні також у Дніпропетровській та Донецькій, а з 1997 року і в Запорізькій областях.

Важливим показником оцінки економічного розвитку регіону є рівень грошових доходів населення, який включає в себе надходження грошей у вигляді оплати праці всім категоріям працюючих, пенсії, доходи від власності, стипендії та різні допомоги, надходження від продажу продуктів сільського господарства та іноземної валюти тощо.

Щодо рівня грошових доходів населення, то тут спостерігається ще більший розрив між мінімальним та максимальним рівнями даного показника, ніж для заробітної плати. В 3 областях (Закарпатська, Тернопільська, Чернівецька) грошові доходи населення не перевищують 60% середнього рівня по країні; в 12 областях (Вінницька, Волинська, Житомирська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Львівська, Рівненська, Сумська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернігівська) – не перевищують 80% середнього рівня по країні; ще в 3 областях (Луганська, Миколаївська, Одеська) – не перевищують 90%.

В той же час грошові доходи мешканців м. Києва перевищували середній рівень доходів по країні у 1997 році у 2,5 рази, у 1998 та 1999 роках – більш, ніж у 3 рази, а у 2000 та 2001 роках – у 3,5 рази. В результаті у 2001 році максимальний рівень даного показника (м. Київ) у 8 раз перевищував мінімальний рівень, який спостерігався у Чернівецькій області (табл. 6.3).

Як відомо в Україні спостерігається досить високий рівень офіційного безробіття (незважаючи на приховане), яке постійно зростає. В 3 областях (Волинська, Рівненська, Тернопільська) станом на початок 2002 року рівень безробіття перевищує середній рівень по країні більш ніж на 60%. Ще в 6 областях (Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Київська, Полтавська, Сумська) рівень безробіття перевищує середній рівень по країні більш ніж на 30%.

Найнижчий рівень безробіття спостерігається у м. Києві й Севастополі та в Одеській області, де даний показник протягом останніх років не перевищував 30% середнього рівня по країні. Відповідно найвищий рівень офіційного безробіття більш, ніж у 8 раз перевищував найменший його рівень, який реєструється у місті Києві (табл. 6.4).

Таблиця 6.3

Диференціація рівня грошових доходів населення по Україні

Рік		1997	1998	1999	2000	2001
Середнє значення, грн./чол.		987,6	1081,0	1239,6	1755,7	2247,5
Мінімальне значення	грн./чол.	539,2	513,3	569,2	842,4	1023,6
	регіон	Закарпатська	Тернопільська	Чернівецька	Чернівецька	Чернівецька
Максимальне значення	грн./чол.	2503,9	3318,5	3759,1	6121,0	8199,8
	регіон	м. Київ	м. Київ	м. Київ	м. Київ	м. Київ
Відношення макс. значення до мінімального		4,644	6,465	6,604	7,266	8,011
Відношення мін. значення до середнього		55%	47%	46%	48%	46%
Відношення макс. значення до середнього		254%	307%	303%	349%	365%

Розраховано за: [161-163, 189]

Таблиця 6.4

Диференціація рівня офіційного безробіття на початок року за регіонами України

Рік		1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Середнє значення,%		0,5	1,3	2,3	3,7	4,3	4,2	3,7
Мінімальне значення	%	0,1	0,3	0,5	0,7	0,9	0,8	0,6
	регіон	Київ Севастополь Дніпропетровська Одеська	Київ Севастополь Одеська	Київ	Київ	Київ Одеська	Київ Севастополь	Київ
Максимальне значення	%	1,5%	3,3%	4,6%	7,2%	7,7%	8,1%	7,0%
	регіон	Івано-Франківська	Івано-Франківська	Івано-Франківська	Івано-Франківська	Чернігівська	Житомирська	Рівненська
Відношення макс. значення до мінімального		15,000	11,000	9,870	10,286	8,556	10,125	11,667
Відношення мін. значення до середнього		20%	23%	20%	19%	21%	19%	16%
Відношення макс. значення до середнього		300%	254%	199%	195%	179%	193%	189%

Розраховано за: [161-163, 189]

Зовнішнім проявом рівня життя населення у регіоні є міграція. Протягом останніх років для всіх регіонів України характерним є негативне сальдо міжнародної міграції, тому для порівняльної оцінки було обрано міжрегіональну міграцію. Зазначимо, що для більшості областей країни спостерігається негативне сальдо міжрегіональної міграції. Позитивним цей показник є лише у 5 областей (Дніпропетровська, Запорізька, Полтавська, Харківська, Черкаська) та м. Севастополя, де вона не перевищувала 1 на 1 000 населення, а також у м. Києві, де цей показник у 1999 році досяг 17,6 тис. або 6,7 на 1 000 населення.

Приймаючи до уваги результати проведеного аналізу, можна зробити ряд висновків:

1. Щодо всіх показників, які характеризують економічний розвиток регіону, спостерігається постійно зростаючий розрив між найкращим та найгіршим його рівнем. Цей факт свідчить про зростаючу дезінтеграцію суспільства. При цьому найкращий рівень всіх показників характерний виключно для м. Києва.
2. За результатами проведеного аналізу можна стверджувати, що згідно визначення Волинська, Закарпатська та Тернопільська області є проблемними по всіх вищезазначених параметрах, а Івано-Франківська, Кіровоградська та Львівська області – по всіх параметрах за виключенням середньої заробітної плати.
3. Поглиблюється регіональна асиметрія за інвестиціями в основний капітал. Якщо у 1996 році максимальний показник інвестицій в основний капітал на душу населення (м. Київ) перевищував його мінімальне значення (Волинська область) у 3 рази, то у 2002 році це співвідношення (максимальне значення – для Києва та мінімальне – для Тернопільської області) дорівнювало 8 (у порівняних цінах 1996 року).
4. Характерних ознак набули тенденції і щодо розміщення іноземного капіталу по території країни. На початок 2003 року 34,6% усіх прямих іноземних інвестицій, зареєстрованих в Україні, розміщено у м. Києві. У той же час питома вага прямих іноземних інвестицій кожного з 10 регіонів (Вінницька, Волинська, Рівненська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька та м. Севастополь) не перевищує 1% від загального обсягу по країні. Це переважно регіони із потенційними можливостями розвитку сільськогосподарського

виробництва і занепадом промисловості, низьким рівнем розвитку сектора послуг (табл. 6.5).

Таблиця 6.5

Пропорції між галузями, що виробляють товари та що надають послуги у загальній валовій доданій вартості регіону (у середньому за 1996-2000 рр.)

Області	Галузі, що виробляють товари (промисловість, будівництво, с/г тощо)		Галузі, що надають послуги (транспорт, зв'язок, торгівля, охорона здоров'я, освіта тощо)	
	Частка, %	Рейтинг	Частка, %	Рейтинг
Україна				
Дніпропетровська	64,3	1	35,7	27
Рівненська	62,6	2	37,4	26
Полтавська	62,1	3	37,9	25
Луганська	61,8	4	38,2	24
Запорізька	61,4	5	38,6	23
Донецька	61,1	6	38,9	22
Київська	60,7	7	39,3	21
Сумська	60,1	8	39,9	20
Хмельницька	59,6	9	40,4	19
Вінницька	56,8	10	43,2	18
Тернопільська	56,5	11	43,5	17
Івано-Франківська	55,4	12	44,6	16
Миколаївська	54,8	13	45,2	15
Волинська	54,0	14	46,0	14
Чернігівська	53,7	15	46,3	13
Житомирська	52,8	16	47,2	12
Чернівецька	51,2	17	48,8	11
Черкаська	50,7	18	49,3	10
Харківська	50,3	19	49,7	9
Кіровоградська	48,4	20	51,6	8
Закарпатська	48,0	21	52,0	7
Херсонська	47,4	22	52,6	6
Львівська	44,5	23	55,5	5
АР Крим	42,6	24	57,4	4
м. Севастополь	37,7	25	62,3	3
Одеська	35,3	26	64,7	2
м. Київ	26,7	27	73,3	1

5. Аналогічне становище спостерігається у спрямуванні кредитних ресурсів українських комерційних банків: 64% кредитів, наданих суб'єктам господарювання, сконцентровано у чотирьох регіонах (м. Київ, Київська, Донецька та Дніпропетровська області). Отже, за результатами проведеного аналізу за кожним показником отримується множина проблемних за цим показником регіонів, щодо яких необхідно проводити подальші дослідження саме у певному напрямку з метою визначення причин, які призвели до такого стану, та пошуку шляхів покращання ситуації.

Прикордонні області відносяться до проблемних територій в силу свого статусу, крім того, вони можуть бути проблемними за окремими показниками. Аналіз розвитку прикордонних областей України, виявив наступне.

1. З огляду на те, що 76% території України охоплюють прикордонні області (рис.6.1), не можна відзначити суттєву різницю у розвитку прикордонних та центральних областей. Значна відмінність у розвитку спостерігається лише між центром – столицею м. Києвом та периферією – усіма останніми областями.
2. Лише 6 областей, Волинська, Львівська, Закарпатська, Івано-Франківська, Чернівецька, Одеська були прикордонними до 1991

Рис. 6.1. Прикордонні області України

року. Із цих областей лише Одеська та Львівська посідають 6 та 10 місця за рейтингом участі у ВДВ України, а Івано-Франківська – 19, Волинська – 24, Закарпатська – 25, Чернівецька – 26, тобто, всі останні місця [184] (табл.6.6).

3. Наявність закритого кордону, прикордонної зони та прикордонної смуги до 1991 року зумовила появу всіх ознак периферійності,

Таблиця 6.6

Частка регіонів у валовій доданій вартості України
(у середньому за 1996-2000 рр.)

Область	Частка регіону, %	Рейтинг
Україна	100	
Донецька	12,1	1
Дніпропетровська	9,2	2
м. Київ	9,0	3
Харківська	6,3	4
Запорізька	5,5	5
Одеська	5,1	6
Луганська	4,9	7
Київська	4,3	8-9
Полтавська	4,3	8-9
Львівська	4,2	10
АР Крим	3,1	11
Вінницька	3,0	12
Черкаська	2,8	13
Сумська	2,7	14
Хмельницька	2,6	15
Житомирська	2,4	16-17-18
Миколаївська	2,4	16-17-18
Чернігівська	2,4	16-17-18
Івано-Франківська	2,1	19
Херсонська	2,0	20
Рівненська	1,9	21
Кіровоградська	1,8	22
Тернопільська	1,5	23
Волинська	1,4	24
Закарпатська	1,3	25
Чернівецька	1,2	26
м. Севастополь	0,5	27

передусім, на районному та селищному рівнях: найнижчий рівень щільності населення поблизу кордону, паралельні дороги вздовж кордону, найнижчий рівень розвитку інфраструктури, соціального забезпечення і, в цілому, найнижчий життєвий рівень населення, що проживало у прикордонні [13].

4. Розвиток території спостерігався лише вздовж основних магістралей, передусім, міжнародних, які прямували до пунктів перепуску через кордон – Шегині (Львівська область) та Ужгород-Чоп (Закарпатська область). Відкриття протягом останнього десятиріччя нових пунктів перепуску через кордон призвело до значної активізації життєдіяльності населення у прикордонних територіях, підвищення його життєвого рівня. Це чітко простежується у всіх 6 прикордонних областях. Відкриття п/п Ягодин привело до активізації розвитку всієї Волинської області, п/п Рава-Руська та Краковець – Жовківського та Яворівського районів, а Смільниці – Самбірського, Старосамбірського та Турківського районів Львівської області.
5. В той же час відсутність пунктів перепуску у Івано-Франківській області зумовлює подальшу деградацію її Верховинського району, подібна ситуація у Путивльському та Вижицькому районах Чернівецької області [29].

Таким чином, диференціація регіонів дає можливість ідентифікувати проблемні регіони, зокрема, сформувати проблемний каталог прикордонного регіону. Паралельне дослідження суміжних територій сусідніх країн дає можливість сформувати проблемний каталог суміжної території. Спільне опрацювання цих проблемних каталогів дасть можливість сформувати проблемний каталог транскордонного регіону.

6.2. Принципи формування регіональної політики розвитку транскордонного співробітництва

Усвідомлення того, що просторовий фактор має істотний вплив на економічний розвиток зумовило виникнення та становлення регіональної політики як окремої галузі управління державою. У даний час регіональна політика існує у всіх країнах, але у різних формах і, по-суті, відображає будь-які свідомі й сплановані дії з боку уряду, спрямовані на просторовий розподіл економічних та

соціальних складових, включаючи державні доходи та доходи населення, виробництво товарів та послуг, транспортну інфраструктуру тощо. Дискусії з приводу існування регіональної політики пояснюються тим, що усвідомлену і дієву регіональну політику нерідко важко ідентифікувати у різноаспектній та слабо скоординованій діяльності різних державних інститутів, що впливають на регіональний розвиток. Регіональна політика може бути активною, інституційно відокремленою, оснащеною спеціалізованими інструментами тощо, а може бути і малопомітною, що слабо виділяється серед інших напрямів діяльності держави [34, 138, 151, 153].

На наш погляд, найбільш узагальнюючими та достатніми для нашого дослідження є наступні дефініції.

Регіональна політика – це формалізована стратегія, існування якої ясно і зрозуміло задекларовано, а виконання здійснюється через ефективну інституційну інфраструктуру, забезпечену зокрема і на законодавчому рівні [153, С. 18].

Політика регіонального розвитку, тобто регіональна політика, у загальних рисах стосується функції, ролі та місця конкретного регіону у структурі господарства країни, напрямків його спеціалізації та створення програми активізації слабше розвинутих регіонів для зменшення диспропорції в їхньому економічному розвитку. Мета регіональної політики пов'язана з раціоналізацією процесу економічного зростання та суспільного розвитку, а також із процесом виробництва та розподілу з територіального погляду [247].

Регіональна політика є інтегральною частиною суспільно-економічної політики, засобом свідомого впливу влади на розвиток регіонів. Вважається, що політика регіонального розвитку передбачає два виміри – регіональну політику держави, що є фрагментом макроекономічної політики, та регіональну політику, яку проводять органи місцевого самоврядування [262].

"Регіональна політика має визначити законодавчі та інституційні рамки, а також стосуватися секторної політики і регіональних інституцій на національному рівні [268]. Необхідними складовими регіональної політики (при будь-яких модифікаціях її визначення) є чітко сформульовані цілі, об'єкти, суб'єкти, а також засоби її реалізації.

В ідеології регіональної економічної політики важливе місце займає уявлення, що основним її об'єктом є різні регіональні

(просторові) нерівності – різниця у рівнях розвитку, зайнятості, доходів населення, умовах підприємництва тощо.

Суб'єктами державної регіональної політики виступають законодавчі та виконавчі органи влади центру та регіонів, органи місцевого самоврядування, а також різні міжрегіональні асоціації. Принципи, організація, методи, форми регіональної економічної політики істотно відрізняються за країнами. Ефективність, розмір та організаційні форми політики регіонального розвитку формуються, між іншими, під впливом таких чинників:

- рівня економічного розвитку регіонів;
- міжрегіональних розбіжностей у цих показниках;
- територіальної організації держави;
- системи громадських фінансів (в Україні – на стадії формування);
- політичних імпульсів (внутрішніх і зовнішніх) активності держави щодо розвитку, зокрема економічного [266].

Повноцінна участь регіонів у транскордонному співробітництві має ґрунтуватися на правових та інституційних засадах, спроможних забезпечити регіональним та місцевим органам влади відповідний перелік компетенцій щодо налагодження безпосередніх відносин. Це в свою чергу, передбачає наявність формалізованої стратегії регіонального розвитку, що базується на принципах узгодження інтересів між державою та її регіонами, та встановлює правові рамки, які дозволяють регіональним та місцевим органам влади ефективно вирішувати питання забезпечення стійкого розвитку регіонів, а значить, держави.

В основі розвитку транскордонного співробітництва є теорія регіонального розвитку, яка є базою формування національних політик регіонального розвитку країн та загальної регіональної політики ЄС [34, 138, 151, 259].

Принципово важливе значення має та обставина, що західна модель регіональної економічної політики пройшла через три економічні парадигми [7, С. 57-73].

Сутність першої з них – парадигми невідкладної допомоги кризовим регіонам, полягає у орієнтації на пріоритетну державну підтримку кризових (проблемних) регіонів.

Друга – парадигма міжрегіонального перерозподілу економічного зростання – орієнтована на вирівнювання диспропорцій розвитку регіонів шляхом перерозподілу доходів.

Третя – парадигма реструктуризації регіонів передбачає перенесення акцентів з прямого державного регулювання регіонального розвитку на стимулювання розвитку в проблемних районах.

Сучасна парадигма регіонального розвитку з'явилася на початку 90-х років і визначена як парадигма регіонального саморозвитку. Вона орієнтована на більш повне врахування інтересів територіальних співтовариств, покладення відповідальності за розвиток регіонів на місцеві органи влади, взаємну координацію діяльності центральних та місцевих влад, а для прикордонних регіонів – також координацію місцевих влад суміжних територій. Тобто, сучасна регіональна політика "здебільшого має орієнтуватися не на міжрегіональний розподіл, а на мобілізацію місцевого потенціалу та ресурсів" [248].

В Україні зроблені перші кроки у напрямі формування регіональної політики розвитку транскордонного співробітництва. У прийнятій Концепції державної регіональної політики зазначено, що "стимулювання розвитку транскордонних і міжрегіональних економічних зв'язків на основі виробничої кооперації та інтеграції, створення відповідних промислово-фінансових груп, інших сучасних форм господарювання є одним з стратегічних напрямків регіональної політики держави і "передбачається розроблення пропозицій щодо законодавчого розширення можливостей місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування для розвитку транскордонного та міжрегіонального економічного співробітництва та щодо впорядкування такого співробітництва".

Проте, дискусійним є сама постановка проблеми щодо регіональної політики розвитку транскордонного співробітництва. Можливо більш коректно було б говорити про регіональну політику розвитку прикордонних регіонів, а транскордонне співробітництво розглядати як організаційну форму такого розвитку?

На наш погляд, регіональна політика розвитку прикордонних регіонів має дещо інше смислове навантаження – мова йде про прикордонний регіон як об'єкт державної регіональної політики серед інших регіонів держави, який, однак, має специфічні проблеми, як і будь-який інший внутрішній регіон. Для вирішення цих проблем держава використовує різноманітні механізми для створення умов прискореного розвитку прикордонних територій, наприклад, за рахунок формування СЕЗ, технопарків, технополісів,

у тому числі з використанням можливостей транскордонного співробітництва.

При розгляді регіональної політики розвитку транскордонного співробітництва її об'єктами є транскордонний регіон і саме транскордонне співробітництво, яке потрібно розвивати відповідно зовнішньої та зовнішньоекономічної політики держави і її стратегії соціально-економічного розвитку з врахуванням загальноєвропейської політики. Ця політика обов'язково формується на двох рівнях – державному та регіональному. Тобто, держава визначає загальні рамки та стратегічні напрями розвитку транскордонного співробітництва з врахуванням загальноєвропейських інтересів, а кожен прикордонний регіон може формувати свою політику співпраці з суміжними територіями з врахуванням державних інтересів.

Необхідність вирішення спільних проблем, що виникають у транскордонному регіоні (територіальне та просторове облаштування, розбудова транскордонної інфраструктури, спільне використання водних та інших ресурсів тощо), розширює сфери державної регіональної політики на міжнародний рівень і приводить до необхідності врахування стратегій соціально-економічного розвитку суміжних прикордонних територій сусідніх держав

В основі формування державної регіональної політики у сфері транскордонного співробітництва має бути підхід направлений на посилення ролі регіонів у активізації інтеграційних процесів України та розвитку транскордонного співробітництва, підвищення конкурентноздатності окремих регіонів країни, що в кінцевому підсумку, зміцнює економічний потенціал держави.

Таким чином, регіональна політика розвитку транскордонного співробітництва визначає стратегію розвитку транскордонних регіонів та транскордонного співробітництва по всьому периметру кордону держави. Вона включає також розробку програм використання можливостей транскордонного співробітництва для підвищення якості життя населення прикордоння шляхом формування інтегрованого транскордонного простору України.

Як згадувалося вище, сучасна парадигма регіонального розвитку орієнтована на більш повне врахування інтересів територіальних співтовариств, покладення відповідальності за розвиток регіонів на місцеві органи влади, взаємну координацію діяльності центральних та місцевих влад, а для прикордонних регіонів – також координацію

місцевих влад суміжних територій. Тобто, сучасна регіональна політика, здебільшого, має орієнтуватися не на міжрегіональний розподіл, а на мобілізацію місцевого потенціалу та ресурсів. Європейський досвід 80-90-х років свідчить, що найефективнішим механізмом регіонального розвитку є створення державою правових основ для підвищення ефективності використання внутрішнього потенціалу самими територіями з метою посилення їх конкурентоспроможності, а значить, ліквідації відсталості.

Постає питання, чи доцільно говорити про регіональну політику розвитку транскордонного співробітництва як відносно самостійний напрям регіональної політики? Так. Проте слід чітко собі уявляти, що регіональна політика транскордонного співробітництва: 1) повинна бути складовою частиною (розділом) регіональної політики в Стратегії соціально-економічного розвитку держави, а також її зовнішньої та зовнішньоекономічної стратегій; а також враховувати основні засади формування постіндустріального суспільства; 2) має бути багаторівневою і формуватися на міжнародному, національному, регіональному та локальному рівнях; 3) має визначати законодавчі та інституційні рамки, базуватися окрім загальних принципів, на специфічних, мати спеціалізовані інструменти, власні організацію, методи та форми її розробки та реалізації.

Необхідними складовими регіональної політики є чітко сформульовані цілі, об'єкти, суб'єкти і засоби реалізації (здійснення).

Загальною метою транскордонного співробітництва є забезпечення якісних умов проживання населення з обох сторін кордону, нівелювання наявності останнього. Ця ціль повинна бути конкретизована на кожному етапі розвитку, з врахуванням тієї ролі, яку відіграє транскордонне співробітництво у житті народів.

Щоб розглянути об'єкти політики ТКС, зупинимося на його специфічних особливостях.

Першою особливістю є те, що мова йде про співпрацю, співробітництво (а не просто діяльність), а значить основні акценти повинні бути звернені на спільну роботу, координацію та узгодження. Враховуючи "філософію" транскордонного співробітництва – спільна робота повинна починатися етапом виявлення спільних проблем, розробки планів та вибору пріоритетів розвитку і продовжуватися етапом координації реалізації вироблених планів. На сучасному етапі для України процес

співпраці виглядає так: окрема робота кожної сторони в процесі виявлення спільних проблем і вибору пріоритетів, а потім узгодження планів розвитку за окремими заходами.

Друга особливість полягає у тому, що транскордонна співпраця стосується всіх сфер життєдіяльності населення і політика повинна формуватися так, щоб у діалозі в усіх сферах життя були задіяні всі соціальні групи населення та адміністративні органи. Сьогодні в Україні співпраця здійснюється, переважно, між обласними державними органами влади.

Третя особливість стосується того, що одним із основних об'єктів політики повинен бути кордон і по відношенню до нього повинна вирішуватися двояка задача: забезпечення необхідного рівня захисту держави та намагання досягнення вільного переміщення через кордон. Для України тут є ще й інша специфіка, яка полягає в різниці кордонів на Заході і Сході країни і менталітет населення старих і нових прикордонних територій.

Четверта особливість стосується транзитності території а саме, пропускну здатності прикордонної інфраструктури у широкому сенсі, комунікацій, можливості обслуговування значно більших потоків людей, товарів, вантажів. Відтак, формування сектору послуг у прикордонних регіонах повинно бути пріоритетом соціально-економічного розвитку і тут дуже важлива узгоджена діяльність сторін транскордонного регіону. В Україні такі тенденції вже з'явилися (див. табл. 5.5), проте для Сходу держави їх доцільно значно посилювати. Таким чином, об'єктом регіональної політики ТКС є транскордонний регіон, його просторове облаштування і просторова економіка.

П'ята особливість стосується спільних природних ресурсів, передусім, водних, використання яких повинно бути раціональним з обох сторін та екологічно безпечним. При цьому жодна із сторін не може діяти на зниження рівня екологічної безпеки іншої сторони і займатися господарством без врахування інтересів сусідів. Спільні природні ресурси повинні бути першочерговим об'єктом регіональної політики транскордонного співробітництва.

Об'єктом політики ТКС повинна бути *прикордонна торгівля*. Це явище присутнє у всіх без винятку транскордонних регіонах незалежно від рівня розвитку країн. Ігнорувати її як явище соціально-економічного життя населення прикордонних територій,

не досліджувати її і, відповідно, не розробляти політику, яка б відповідала інтересам населення і держави, не є вірним.

Всі перераховані проблеми та специфіка знайшли відображення у діяльності єврорегіонів. Тому наступним об'єктом політики транскордонного співробітництва є *єврорегіони*. Розвиток транскордонної співпраці у формі єврорегіонів у багатьох країнах Європи призвів до того, що периметри кордонів країн повністю охоплені єврорегіонами. Так, формування єврорегіонів на німецьких кордонах від першого у 1958 року до останніх у 1999 році повністю охопило німецькі прикордонні території (табл. 6.7.). Вони успішно розвиваються у напрямі формування повністю інтегрованого простору у всіх транскордонних регіонах Німеччини.

Чехія і Польща на своїх кордонах створили відповідно 13 та 15 єврорегіонів, які повністю охоплюють всі прикордонні території. В Україні на даний час 6 єврорегіонів, в яких беруть участь 8 областей, тобто менше половини (рис. 6.2-6.4). Розвиток єврорегіонів – одне з найважливіших питань політики транскордонного співробітництва.

Рис. 6.2. Єврорегіони на кордонах Чехії

Таблиця 6.7

Єврорегіони на кордонах Німеччини

№	Назва єврорегіонів (німецькою/українською)	Рік заснування	Кордон
Німеччина – Данія			
1	Storstroms Amt / Kreis Ostholstein – Luebeck Шторстромс Ампт/ Крайс Остгольштайн-Любек	1977	D/ DK
2	Регіон Зондерюлліанд-Шлезвіг	1997	D/ DK
Німеччина – Данія – Нідерланди			
3	Euroregio Watteninseln / Євререгіо Ваттентінселн	1999	D/DK/NL
Німеччина – Нідерланди			
4	EUREGIO / ЄВРЕГІО	1958	D/NL
5	Euregio Rhein-Waal / Євререгіо Рейн-Вааль	1963/1993	D/NL
6	Ems-Dollart-Region / Емс-Долларг – Регіон	1977/1997	D/NL
7	Euregio Rhein-Maas-Nord / Євререгіо Рейн-Маас-Норд	1978	D/NL
8	Інтеррегіон "Нова Ганза"	1991	D/NL
Німеччина – Нідерланди – Бельгія			
9	Єврорегіон "Маас-Рейн"	1976/1991	D/NL/B
Німеччина – Франція – Люксембург			
10	EuRegio SaarLorLuxRhein / Євререгіо СаарЛорЛюксРейн	1989	D/F/LUX
Німеччина – Франція			
11	Zukunft SaarMoselle-Avenir / Цукунфт СаарМозель-Авенір	1979	D/F
12	"Регіо Паміна"	1988	D/F
13	CENTRE / ЦЕНТРЕ	1999	D/F
Німеччина – Франція – Швейцарія			
14	Regio TriRhena / Євререгіо ТриРена	1995	D/F/CH
Німеччина – Швейцарія – Австрія			
15	Regio BODENSEE / Євререгіо БОДЕНЗЕЕ	1994	D/CH/A
Німеччина – Австрія			
16	Euregio Inn-Salzach / Євререгіо Інн-Зальцах	1994	D/A
17	EuRegio Salzburg – Berchtesgadener Land-Traunstein / Євререгіо Зальцбург – Берхтесгаденес Лянд-Траунштайн	1995	D/A
18	Euregio "via Salina" / Євререгіо "Віа Саліна	1997	D/A
19	Euregio Inntal / Євререгіо Іннтал	1998	D/A
20	Euregio Zugspitze – Wetterstein-Karwendel / Євререгіо Цугшпітце-Веттерштайн-Карвендель	1998	D/A
Німеччина-Австрія- Чехія			
21	Euregio Bayerischer Wald/Sumava-Muehlviertel/Bochmerwald / Євререгіо Байерішер Вальд/Сумава-Мюльфіртель/Богмервальд	1993	D/A/CZ
Німеччина – Чехія			
22	Euroregion Elbe/Labe / Євререгіон Ельбе/Лабє	1992	D/CZ
23	Euroregion Erzgebirge Krušnohori / Євререгіон Ерцгебірге Крусногорі	1992	D/CZ
24	Euroregion Egrensis / Євререгіо Егренсіс	1993	D/CZ
Німеччина – Польща – Чехія			
25	Euroregion Neisse/Nisa/Nysa / Євререгіон Нейсе/Ніса/Ніса	1991	D/PL/CZ
Німеччина – Польща			
26	Euroregion Pro Europa Viadrina / Євререгіон Про Європа Віадрина	1992	D/PL
27	Euroregion Spree-Neisse-Bober / Євререгіон Шпрее – Нейсе – Бобер	1993	D/PL
Німеччина – Польща-Швеція			
28	Euroregion Pomerania / Євререгіон Померанія	1993/95	D/PL/S

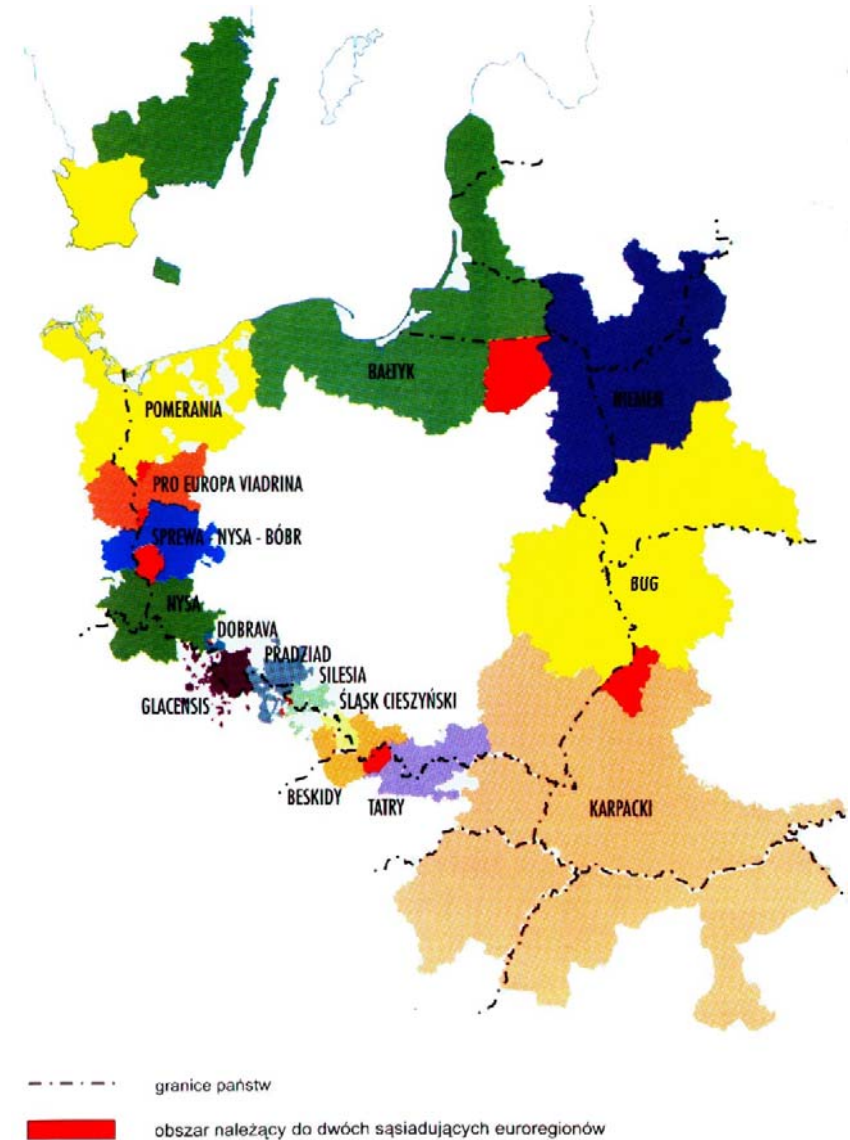

Рис. 6.3. Єврорегіони на кордонах Польщі

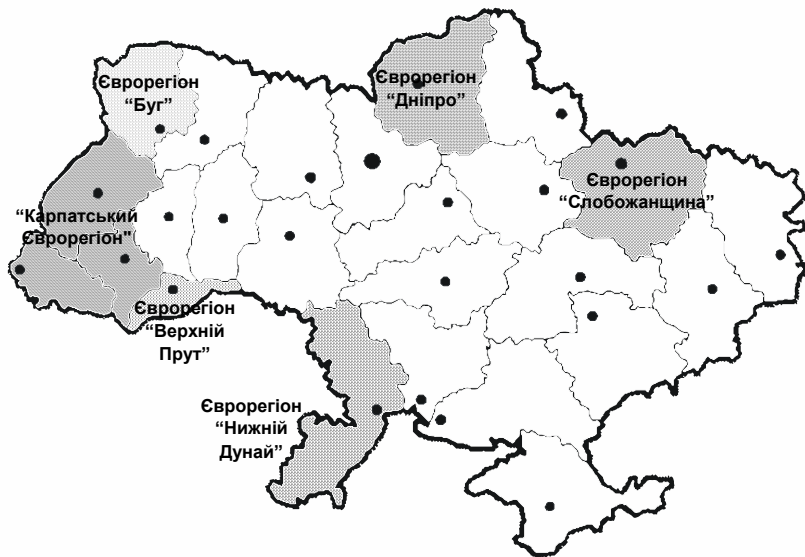

Рис. 6.4. Єврорегіони за участю областей України

У формуванні політики транскордонного співробітництва Україні також можна спробувати використати досвід наведених країн і стимулювати (сприяти) формуванню єврорегіонів по всьому периметру українського кордону.

Цей процес має починатися з інформування громад у цілому щодо механізмів транскордонного співробітництва і можливостей, які воно відкриває та підготовки відповідних фахівців.

Політика регіонального розвитку в цілому повинна органічно поєднуватися з пріоритетними напрямками Стратегії економічного і соціального розвитку України, Генеральною схемою планування території України, іншими документами довготермінової дії, що вимагає узгодження стратегічних цілей та пріоритетів розвитку на державному та регіональному рівнях. Це реалізується шляхом впровадження регіонального стратегічного планування (розробка за єдиною методикою та прийняття місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування регіональних стратегій розвитку) та поширення практики двостороннього узгодження діяльності центральних та місцевих органів влади. На даний час розроблена Стратегія економічного розвитку України на 2004-2015

рр. "Шляхом європейської інтеграції" та відбувається процес розробки регіональних стратегій.

З іншої сторони, регіональна політика України повинна враховувати основні тенденції розвитку європейського континенту, задекларовані Радою Європи та основні тенденції та принципи регіональної політики ЄС, оскільки під її механізми вже попали західні та південно-західні області України як території, що межують з ЄС.

В цьому контексті повинна формуватися і політика транскордонного співробітництва. "Головні умови, що мають особливий вплив на життя народу: природа країни, де він живе, побут племені, до якого він належить; стан сусідніх народів і держав" [162, С. 259].

Політика майже всіх країн сучасного світу характеризується двояким спрямуванням: зберегти політичну незалежність і знайти надійних партнерів для економічної інтеграції [10, С. 20].

Європейський вибір України є природним наслідком здобуття нашою країною державної незалежності, попереднього етапу здійснюваних реформ. Західноєвропейська чи, точніше, рейнська модель, сьогодні і, без сумніву, у майбутньому буде залишатися вищим досягненням сучасного цивілізованого суспільства, підтвердженням чого є те, що в умовах постіндустріального суспільства Європа має набагато вагоміший потенціал поступального розвитку, чим Америка. Найбільш привабливим для нас є істотна різниця парадигми відносин європейських країн з країнами периферії. Ці відносини кардинально відрізняються від малоефективного імперського гегемонізму США. Вони будуються на принципах максимальної гармонізації глобальних і національних інтересів. Базовий принцип ЄС – збереження в інтеграційному процесі національної ідентичності та розмаїття культур. Це найважливіший принцип для України, який викристалізовується із історії українського народу, його менталітету і глибоких демократичних традицій [33].

Не менш важлива є транскордонна співпраця на кордонах з Росією, Білорусією та Молдовою. Поява кордону на територіях, де населення проживало однією громадою, створило нові труднощі для життєдіяльності мешканців тепер прикордонних регіонів. З'явилося багато нових обмежень і умов, які ускладнюють ведення економічної, культурної та іншої діяльності і це викликає

незадоволення мас. Для цих територій повинна бути розроблена особлива стратегія їх соціально-економічного розвитку.

Можна виокремити чотири рівні реалізації транскордонної співпраці [14]:

- міжнародний рівень: реалізується політика загальноєвропейських інтересів, здійснюється координація національних регіональних політик для збалансованого розвитку європейського простору;
- державний рівень: виробляється національна політика ТКС та узгоджуються національні інтереси з загальноєвропейськими, а також здійснюється гармонізація національних та регіональних цілей;
- регіональний рівень: реалізується регіональна політика транскордонного співробітництва з врахуванням інтересів держави та місцевих органів влади, здійснюється координація між регіонами сусідніх країн;
- місцевий рівень: здійснюється координація планів розвитку місцевої влади, з істотною увагою до регіональних та національних інтересів, відбувається конкретна співпраця між суб'єктами прикордонних територій.

З метою забезпечення оптимальної координації між місцевими, регіональними, національними та європейським рівнями, щодо транскордонного співробітництва, їх дії повинні завжди враховувати будь-які заходи, представлені чи заплановані на рівні, що знаходиться вище чи нижче їх власного, а, значить, вони повинні регулярно інформувати один одного.

І ще одна вимога, що пропагується у Європі – будь-яка політика регіонального розвитку на будь-якому рівні повинна базуватися на активній участі громадян. Необхідно, щоб громадяни були чітко і всебічно інформовані на всіх етапах процесу планування та у відповідності з встановленими порядками та процедурами. Не виконання цієї вимоги негативно впливає на ефективність транскордонного співробітництва в єврорегіонах України у порівнянні, наприклад з Польщею, Чехією, Словаччиною тощо (див. розділ 4).

Для поширення європейських ініціатив щодо транскордонного співробітництва у Хартії прикордонних та транскордонних регіонів, вважається необхідним [47]:

- впровадження через національні парламенти і владу в загально поширену політичну практику постанов, прийнятих на європейському рівні;
- вклад всіма владами європейського та національного рівня внеску у розв'язання прикордонних проблем і приймання з цією метою відповідних постанов;
- рішуче представлення ідей, що виникли на локальному та регіональному рівнях на Європейських форумах;
- створення можливостей їх безпосереднього представлення в рамках структур Ради Європи та Європейського Союзу;
- підписання на міжнародному рівні необхідних умов, що регулюють правові основи транскордонної співпраці у регіональному та місцевому просторі.

У Законі України "Про транскордонне співробітництво" зазначається, що метою державної політики у сфері транскордонного співробітництва є створення умов для підтримки і заохочення участі у транскордонному співробітництві суб'єктів та учасників транскордонного співробітництва, розвиток взаємовигідних зв'язків, підвищення соціально-економічного розвитку регіонів та якості життя населення.

Державна політика у сфері транскордонного співробітництва або регіональна політика розвитку транскордонного співробітництва, відповідно з Законом, ґрунтується на принципах:

- конституційності, законності;
- чіткого розподілу завдань, повноважень та відповідальності між суб'єктами транскордонного співробітництва;
- гармонізації загальнодержавних, регіональних та місцевих інтересів;
- забезпечення рівних можливостей для регіонів України щодо співпраці з територіальними громадами або органами влади сусідніх держав в рамках транскордонного співробітництва;
- розмежування відповідальності та повноважень між центральними та місцевими органами виконавчої влади з метою найбільш ефективного вирішення проблем та завдань;
- забезпечення здатності суб'єктів транскордонного співробітництва в межах, визначених законодавством, самостійно вирішувати питання розвитку територій та створення ефективних механізмів забезпечення їх участі у транскордонному співробітництві;

– підвищення ролі та відповідальності суб'єктів та учасників транскордонного співробітництва.

Проте, враховуючи вище сказане, у транскордонному співробітництві неминучим є також застосування принципів субсидювання і партнерства одночасно на європейському, національному, регіональному та місцевому рівнях. Тобто, загальними принципами регіональної політики транскордонного співробітництва повинні стати загальні принципи регіональної політики ЄС, до яких Україна повинна поетапно адаптуватися [259, С. 312]:

- **Принципи права:** субсидіарність (право вищих суспільних одиниць розв'язувати лише ті проблеми, які не здатні вирішити нижчі структури); координація, еластичність;
- **Організаційні принципи:** децентралізація (перерозподіл владних повноважень, ресурсів, бюджету, з центру в регіони); партнерство (співробітництво між суб'єктами різних рівнів (держава, регіон); програмування (розробка стратегії розвитку на основі пріоритетних цілей, фінансування не окремих проектів, а програм, які мають глибинний вплив на розвиток усього регіону);
- **Принципи фінансування:** концентрація (концентрація фондів з метою їх найефективнішого використання) та адидіоналізм (додаткове фінансування за рахунок місцевих джерел); компліментарність (доповнення);
- **Принципи оцінки реалізації програми:** моніторинг; оцінка (початкова, біжуча, прогнозна), фінансовий контроль.

Останній принцип – це принцип існування концепції стратегії транскордонного розвитку; виконання якого є обов'язковим для створення стратегічних меж та для перспективи довготривалої співпраці; ця стратегія повинна відповідати програмі розвитку краю та окреслювати потреби та майбутні цілі транскордонної співпраці для подолання ізольованого розвитку лише з одної сторони кордону і розробка відповідної спільної перспективи регіонального транскордонного розвитку. Введення цього принципу дозволить також здійснювати єдину політику просторового розвитку європейського континенту.

Таким чином, є всі підстави вести мову про доцільність розробки самостійної регіональної політики розвитку транскордонного співробітництва (РП ТКС) у двох вимірах: як політику держави щодо розвитку ТКС та власної політики прикордонних регіонів. Основним

об'єктом РП ТКС держави є сприяння формуванню єврорегіонів як організаційної платформи транскордонного співробітництва та забезпечення їх нормативною та методичною базою. Основним об'єктом РП ТКС прикордонних областей є розробка спільної стратегії просторового розвитку транскордонного регіону, у який входить дана область. Основними засобами реалізації РП ТКС є державні та регіональні програми розвитку ТКС та їх фінансове забезпечення, у тому числі за участю міжнародних фінансових структур.

6.3. Механізми реалізації регіональної політики розвитку транскордонного співробітництва

Регіональна політика розвитку транскордонного співробітництва, як зазначалось вище, формується на двох рівнях – державному та регіональному.

Тобто, потрібно визнати, що в процесі становлення ринкових відносин в Україні з'явилися нові функції в управлінні обласним господарством – міжнародна міжрегіональна діяльність. Ця діяльність розвивається не лише в сфері економічних відносин, а у всіх аспектах життя – культурній, науково-освітній, екологічній, розбудови інфраструктури, просторового облаштування тощо і всі вони стають предметом співпраці за міжрегіональними та транскордонними угодами. Щоб досягнути ефективності в цій діяльності, обласні органи влади повинні формувати власну програму міжнародної діяльності, яка б базувалась на стратегії зовнішньої та зовнішньоекономічної політики держави та її політиці транскордонного співробітництва та найкращим чином враховувала наявний природно-ресурсний та кадровий потенціали території [15]. Ця Програма повинна бути складовою стратегії територіального розвитку, визначена і представлена в документах, структурована, мати механізми реалізації та забезпечена необхідними ресурсами

Формування програми міжнародної діяльності регіону повинно базуватися на основних положеннях: державної регіональної політики; зовнішньої та зовнішньоекономічної стратегії держави; державної регіональної політики транскордонного співробітництва; регіональної політики ЄС; теорії конкурентних переваг; теорії стратегічного менеджменту.

Основними принципами її формування мають стати узгодження державних і регіональних інтересів та системність.

Програма міжнародної діяльності області повинна включати такі модулі: міжрегіональне та транскордонне співробітництво; зовнішню торгівлю товарами та послугами; залучення інвестицій в область та інвестування за кордон.

Виходячи із завдань цього дослідження, зупинимось на розгляді лише першого модуля, а саме: на міжтериторіальному та транскордонному співробітництві – міжнародному співробітництві регіонів.

Передумовою розробки стратегії міжнародної діяльності області є обґрунтоване визначення основних проблем регіону з подальшим виділенням проблем, які можна вирішити самостійно; які потрібно вирішувати за допомогою держави і які доцільно вирішувати в рамках транскордонних і міжрегіональних угод. В останньому випадку при вірній організації можна розраховувати на допомогу європейських міжнародних структур як у методичному, інформаційному, так і у фінансовому планах.

Свідомо підкреслюючи факт "обґрунтованого" визначення проблем регіону, акцентуємо увагу на тому, що цьому визначенню мають передувати ґрунтовні науково-дослідні роботи з аналізу стану і прогнозування перспектив розвитку території, а для прикордонних територій слід брати до уваги стан і перспективи розвитку суміжних територій.

Ще один момент, на якому хотілося б зупинитися. Як вже зазначено вище, для України міжнародна діяльність регіонів – новий напрямок господарювання, який, на жаль, зовсім не забезпечений професійними кадрами. Розпочати ліквідацію цієї прогалини доцільно з системи підготовки та перепідготовки кадрів за програмою, яка, передусім, повинна передбачати введення курсів "Регіональна політика" та "Міжрегіональне та транскордонне співробітництво" на усіх економічних кафедрах [41].

Всі обласні державні адміністрації повинні розробити Стратегію соціально-економічного розвитку області враховуючи: 1. Наказ Міністерства економіки з питань економічної інтеграції України № 224 від 29.07.2002 "Про затвердження Методичних рекомендацій щодо формування регіональних стратегій розвитку". 2. Постанову Кабінету Міністрів України від 28 квітня 2003 р. № 621 "Про

розроблення прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку та складання державного бюджету".

Як було зазначено, обласна політика міжтериторіального та транскордонного співробітництва повинна бути складовою частиною регіональної стратегії. Тому, запропоновані методичні рекомендації, щоб не повторювати загальні методичні рекомендації з розробки Стратегії, для політики міжнародного співробітництва регіону будуть стосуватися лише специфічних моментів. Таким чином, необхідно розробити документ – стратегію міжтериторіального та транскордонного співробітництва області. Оформлення програми, на наш погляд, доцільно здійснювати за запропонованою логіко-структурною схемою (додаток 12).

Міжнародне співробітництво регіону слід розглядати як таке, що формується з міжтериторіального та транскордонного. Це впливає зі специфіки завдань, які необхідно буде вирішувати. Розглянемо основну схему розробки стратегії.

I етап. Організація роботи. Створення робочої групи. Опрацювання методології підготовки Стратегії.

II етап. Аналіз стану міжтериторіального та транскордонного співробітництва області. 1. Території з якими співпрацює область, її райони, міста. 2. Аналіз стану реалізації міжтериторіальних угод. 3. Аналіз транскордонного співробітництва у всіх сферах. 4. Інституції підтримки транскордонного співробітництва. 5. Транспортна інфраструктура на досліджуваному прикордонні.

III етап. Аналіз стратегій регіонального розвитку суміжних прикордонних територій сусідніх держав для виявлення спільних проблем та шляхів їх вирішення.

1. Загальна характеристика суміжних прикордонних територій в порівнянні з обласними даними. 2. Характеристика окремих сфер, наприклад: туризм, наука, освіта, культура; 3. Інституції підтримки регіонального розвитку; агенції регіонального розвитку; спеціальні економічні зони; фінансові інституції; господарські палати та товариства; осередки підтримки підприємництва; центри інновації та трансферу технологій; навчально-консультативні осередки; торгові, виставкові центри, товарні ярмарки; 4. Використання зовнішніх джерел фінансування: державні/регіональні програми підтримки ТКС; фінансова підтримка за програмами ЄС; фінансова підтримка інших донорських організацій (Міністерство міжнародного розвитку DFID, Фонди "Євразія", "Відродження", "Бертельсмана" тощо); 5.

Транспортна інфраструктура на досліджуваному прикордонні; 6. Стан міжрегіонального та транскордонного співробітництва суміжних регіонів; 7. Основні положення Стратегії розвитку суміжного регіону та її аналіз з позицій співпраці: SWOT-аналіз суміжного регіону в частині транскордонного співробітництва, пріоритети розвитку.

IV етап. Виявлення спільних проблем та визначення пріоритетів з врахуванням мети та пріоритетів регіональної стратегії

V етап. Розробка основних концептуальних засад стратегії розвитку транскордонного співробітництва

VI етап. Вибір шляхів вирішення спільних проблем та координація їх реалізації. 1. Підготовка операційних планів; 2. Опрацювання механізмів та інструментів управління Стратегією транскордонного співробітництва; 3. Створення спільної моніторингової групи.

Аналітична робота має бути проведена за схемою чотирьох стадій: Опис минулої і сьогодишньої ситуації; Пояснення процесів що спостерігаються; Запланований розвиток даного явища або процесу; Оцінка – яким чином цей розвиток корелюється із баченням стратегії міжтериторіального та транскордонного співробітництва і баченням регіональної стратегії в цілому.

Для прикладу, розглянемо окремі частини стратегії транскордонного співробітництва Львівської області та суміжних прикордонних територій Польщі – Підкарпатського та Люблінського воєводств, у розробці якої приймала безпосередню участь автор (Додаток 8, 9).

Проблемам розвитку транскордонного та міжрегіонального співробітництва приділено особливу увагу при формуванні Стратегії економічного та соціального розвитку області, яка у відповідності з розпорядженням голови Львівської обласної державної адміністрації розробляється на період до 2011 року. На даний час розроблено концептуальні основи даної Стратегії, в яких транскордонне співробітництво визначене як один з пріоритетних напрямів стратегічного розвитку області.

Статус України як сусідньої з ЄС держави відкриває для західних прикордонних областей нові можливості щодо участі у відповідних програмах транскордонного співробітництва і при правильній організації справи можна очікувати на фінансову допомогу з ЄС. Але тут є два основних моменти:

1) для отримання фінансової допомоги необхідно мати погоджену концепцію соціально-економічного розвитку транскордонного регіону (сформовану на основі стратегій розвитку суміжних регіонів сусідніх держав);

2) потрібно забезпечити 25-30% фінансування з боку України, для цього необхідно мати законодавчу можливість співфінансування бюджетними коштами державного та місцевого рівня. Лише в цьому випадку можна заручитись довір'ям зарубіжних інвесторів і отримати відповідні кошти.

Концепція соціально-економічного розвитку транскордонного регіону повинна враховувати сильні та слабкі сторони транскордонного регіону та стратегії розвитку суміжних регіонів сусідніх держав.

Польща успішно використала інституційно-правовий доробок ЄС, провівши реформу адміністративно-територіального устрою та утворивши 16 воєводств шляхом укрупнення регіонів. Результатом цієї реформи стало підвищення ролі місцевого самоврядування, які повинні стати сильними самостійними суб'єктами регіональної політики. Органами самоврядування воєводств були сформовані стратегії регіонального розвитку, визначено фінансові та організаційні способи реалізації цілей.

Основні засади реалізації стратегій розвитку Підкарпатського та Люблінського воєводств, які доцільно врахувати у Стратегії розвитку транскордонного співробітництва Львівської області, наступні:

1. Ефективне використання чинників, пов'язаних з створенням платформи між країнами Західної та Східної Європи.

2. Використання специфічних особливостей розміщення у напрямках проходження міжнародних транспортних коридорів між Західною та Східною Європою, між прибалтійськими та балканськими країнами та між портами Балтійського та Чорного морів.

3. Підвищення конкурентноздатності продукції сільського господарства і орієнтація його на ринки Східної Європи.

4. Реалізація природоохоронних програм, більшість з яких повинна бути узгоджена, або реалізовуватися спільними зусиллями.

5. Інституційний розвиток, передусім, у сфері оточення бізнесу, формування матеріально-технічної бази для розвитку гуртової торгівлі – все це створює конкуренцію для Львівщини.

б. Розвиток прикордонної інфраструктури, зменшення негативних чинників ведення візового режиму та зміни торгових стандартів.

У Додатку 13 подаються результати SWOT-аналізу українсько-польського транскордонного регіону.

Основні концептуальні засади стратегії розвитку транскордонного співробітництва.

Розробка стратегічних напрямків розвитку транскордонного регіону вимагає вирішення декількох питань:

- ідентифікувати провідні чинники, що інтегрують регіон у транскордонних стосунках;
- обґрунтувати стратегічні цілі та завдання розвитку транскордонного регіону;
- з'ясувати, які типи конкурентних переваг можуть бути досягнуті з розвитком транскордонного співробітництва, а також потенційні загрози для економіки області;
- визначити сфери та стратегічні напрями співробітництва і забезпечити підготовку умов для сталого регіонального розвитку.

З аналізу стратегій регіонального розвитку суміжних прикордонних територій випливають загальна мета, спільні цілі та завдання розвитку транскордонного регіону, а саме:

Загальна мета: Зростання життєвого рівня населення та підвищення економічної потужності прикордонних регіонів через створення транскордонного інтегрованого економічного регіону (т.зв."дифузної зони").

Основні цілі: розвиток добросусідських відносин між регіонами; зміцнення економічного потенціалу, зниження рівня бідності та безробіття в регіонах.

Завдання: розвиток економічної кооперації; розбудова інфраструктури; охорона довкілля; комунальний та регіональний розвиток; розвиток туризму; впровадження євроінтеграційних ідей.

Базовою для співпраці в транскордонному регіоні є господарська діяльність. Це покладено в основу вибору мети стратегії, яка полягає у створенні сприятливих умов господарського розвитку. Це означає, що транскордонне співробітництво повинно стати ефективним чинником господарського та суспільного розвитку регіону.

Важливим є максимізація синергетичних ефектів діяльності, а також мінімізація непорозумінь і конфліктів, що виникають через недостатню координацію дій, а також конфлікт інтересів.

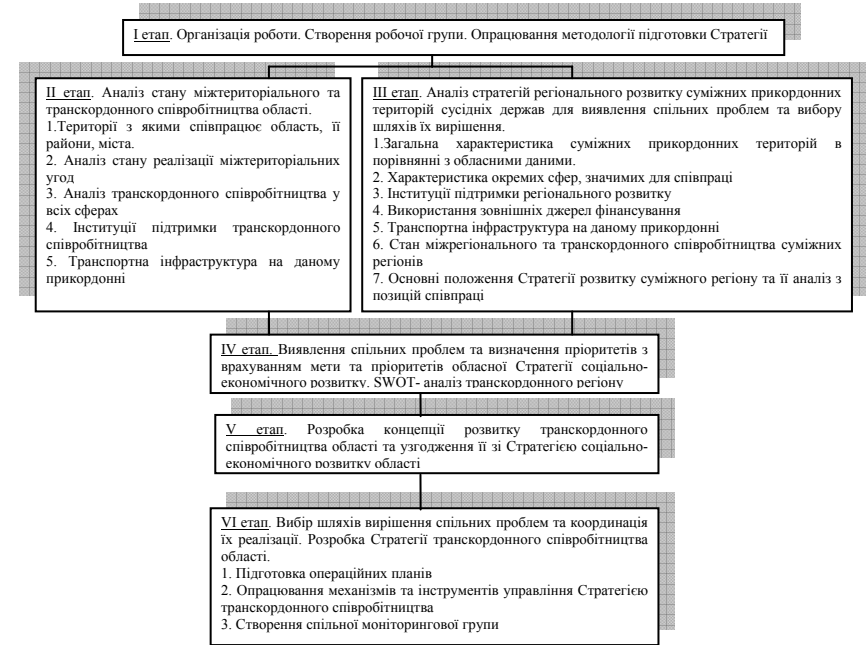

Рис. 6.5. Основна схема розробки стратегії міжрегіонального та транскордонного співробітництва для області

До сфер стратегічної діяльності в транскордонному регіоні відносяться:

- природне середовище: діяльність спрямована на ліквідацію проблем, які шкодять іншим сферам діяльності, а також сприяють покращенню екологічного стану території регіону;
- просторовий устрій, тобто мережа міських та сільських поселень, на яку спирається розвиток інших сфер співробітництва;
- комунікаційна мережа, зумовлена вигідним транскордонним положенням регіону;
- інфраструктура, яка визначає інтенсивність обороту капіталу, функціонування ринку і розвиток підприємств;
- туризм – найважливіша сфера співробітництва, що має великі можливості створення спільної бази співробітництва;
- наука та інноваційна діяльність – сфера, в якій можливе активне співробітництво, проведення спільних досліджень, можливість співробітництва в сфері збору, обробки й обміну інформації;

– сфера суспільних контактів.

Запропонований перелік сфер діяльності вказує на головні напрями діяльності щодо розвитку співпраці.

1. У природному середовищі діяльність у рамках співробітництва спрямована на охорону довкілля, обмеження всіх форм антропогенного впливу та раціональне використання природних ресурсів.

2. У просторовому розвитку найважливішою діяльністю є підготовка території і узгодження планів розселення та розміщення об'єктів господарювання з врахуванням вимог і тенденцій облаштування території, прийнятих у ЄС.

3. Транспортно-комунікаційна стратегія спирається на створення сприятливого внутрішньо- і зовнішньорегіонального комунікаційного доступу, забезпечення транзитних функцій та відповідного обслуговування подорожуючих.

4. Особливо виділяється сфера сприяння та підтримки розвитку місцевого бізнесу, інфраструктури оточення бізнесу, сприяння розвитку транскордонної співпраці тощо.

5. У сільському господарстві та інших галузях агробізнесу допомога розвитку транскордонної співпраці охоплює такі ж галузі, як і в несільськогосподарському підприємстві з особливим наголосом на розвиток інфраструктури та інституційних форм обслуговування співпраці. Тут можна визначити такі цілі: сприяння росту кон'юнктури на сільськогосподарські продукти власного виробництва; трансформація сільського господарства та підвищення якості продукції, сприяння взаємному максимальному використанню потужностей переробної та харчової галузей.

6. Широкі можливості транскордонного співробітництва існують в туризмі та рекреації. Можливим є розширення зовнішнього ринку через використання рекреаційного ресурсу цього регіону.

7. У сфері науки та інноваційної діяльності існують широкі можливості розвитку транскордонного співробітництва, яку можна виразити в двох групах цілей: зростання спільних досліджень і наукових обмінів та їх інституціоналізація; створення системи досліджень українсько-польського прикордоння як потенціалів майбутньої співпраці.

8. У суспільній сфері, пріоритетне значення має активізація транскордонних контактів, як культурних та освітніх, так і приватних.

При реалізації стратегій регіонального розвитку транскордонне співробітництво можна використати для вирішення таких завдань: раціонального використання резервів робочої сили, технічних ресурсів і транспортних засобів; узгодження завантаженості потужностей для переробки сільськогосподарської та інших видів продукції й сировини; створення в прикордонних регіонах спеціалізованих господарств із насінництва і тваринництва тощо; спільне вирішення меліоративних і водогосподарських завдань; узгоджений компенсуючий обмін товарами (торгівля); взаємне економічне і технічне сприяння, створення спільних підприємств, кластерів, банків, торгових палат, вільних економічних зон, технопарків, інноваційних центрів; створення транскордонних наукових центрів, лабораторій, бюро, науково-виробничих об'єднань; розробка спільних наукових тем, що викликають взаємну зацікавленість; розширення освітніх і культурних зв'язків; розвиток рекреаційних і туристичних систем; підготовка кадрів тощо.

Базуючись на вище сказаному, виокремимо стратегічні напрями транскордонного співробітництва.

1. Розвиток прикордонної та комунікаційної інфраструктури.

До найістотніших проблем регіону, які вимагають практичного розв'язання, належить покращення ситуації, пов'язаної із транспортною інфраструктурою, а передусім, її розбудовою та включенням до європейської транспортної мережі.

Через польсько-український кордон проходять два важливих для усієї Європи трансконтинентальні комунікаційні коридори. № 3 та Via Intermare. Крім шосейних доріг до цих коридорів входять залізниці та трубопроводи. Згадані коридори мають стратегічне значення, адже Польща та Україна разом контролюють увесь геополітичний простір між Балтійським і Чорним морями. Відновлення та функціонування трансєвропейських транспортних коридорів можливе лише за умови створення сучасної транспортної (дорожньої) інфраструктури, передусім на українському боці транскордонної території.

В першу чергу, це стосується міжнародного транспортного коридору №3. Він простягається більше ніж на 1500 км від Берліну-Бранденбургу/Саксонії в ФРН через польські міста Вроцлав, Катовіце та Краків до України через Львів до Києва. Коридор поєднує низку традиційних економічних просторів та охоплює більше 800 км спільного прикордонного простору двох інших

держав: Чехії та Словаччини. Прямі інвестиції в транспортну інфраструктуру цього коридору до 2006 року складуть 2,63 млрд. євро, а загальний обсяг коштів до 2015р. оцінюється в 5 млрд. євро. Коридор пов'язаний із 5-ма іншими трансєвропейськими коридорами. Це підкреслює майбутнє значення цього коридору як основи та джерела імпульсу розвитку для навколишніх регіонів.

Вплив такого коридору на господарський комплекс території, через яку він проходить, зокрема, через розвиток вторинної транспортної мережі та її зв'язку із головними магістралями, розвитку відповідної сервісної інфраструктури, розповсюджується в зоні 200 км. Покращення транспортної доступності регіонів вздовж коридору дасть новий імпульс для розвитку периферійних регіонів, ініціювання мережі зв'язків та спільних проектів [118, 255].

Для області дуже важливим є якісна і швидка побудова ділянки автостради Краківець – Львів – Броди. Від успішного розв'язання цього завдання, як і від розбудови вторинної мережі доріг, великою мірою залежить швидкість залучення регіону до європейського економічного простору.

Тут також можна говорити про необхідність спільних досліджень та реалізацію спільних проектів (зокрема, мало дослідженими є проблеми впливу транспортних коридорів на екологію; проблеми розселення та зайнятості населення, що проживає в зоні впливу таких коридорів тощо).

У майбутньому важливу роль у інтеграції прикордоння відіграватиме траса у південному напрямку Бялисток–Люблін–Жешув–Барвінек (перехід кордону з Словаччиною). Ця дорога повинна з'єднати південь Польщі з розвинутим комунікаційним коридором Via Baltica, який тягнеться від Таллінна у Естонії через Ригу в Латвії, Вільнюса в Литві до польського кордону, а далі через Бялисток до Варшави. Траса Бялисток–Люблін–Жешув–Барвінек, автоматично включається у функціонування міжнародних транспортних коридорів Via Baltica, Via Intermare та коридору №3, зумовлюючи економічну активізацію у прикордонних регіонах.

Мережа доріг з міжнародним статусом буде створювати передумови для розвитку доріг державного та регіонального значення. Модернізація доріг у регіоні покликана покращити доступ до важливих міжнародних коридорів для транзитного

руху, підвищити проникливість кордонів, а також налагодити комунікаційні зв'язки між державами.

2. Розвиток економічної кооперації та інфраструктури оточення бізнесу.

Існують особливо добрі умови для економічної кооперації внаслідок просторової близькості регіонів. Цей специфічний потенціал повинен працювати в інтересах розвитку економічної потужності регіонів, на збереження та створення робочих місць. Коопераційні можливості є передусім в таких галузях, як переробна та харчова промисловість, сфера послуг, сільське господарство, банківська сфера, індустрія будівельних матеріалів, комунальне господарство тощо.

Важливим фактором кооперації є транскордонна співпраця між торговими палатами, іншими економічними об'єднаннями та виставковими організаціями.

Перспективним є створення привабливих пропозицій та спільне використання промислових площ (т.зв. кореспондентські виробничі території), митних та безмитних складів, супермаркетів, гіпермаркетів (на прикладі німецько-польського прикордоння), формування матеріально-технічної бази для розвитку гуртової торгівлі.

Важливим елементом співробітництва має стати розвиток логістичної мережі для забезпечення транскордонного руху товарів та послуг для реалізації переваг свого географічного положення, як європейського транскордонного вузла транспортних коридорів.

Перспективними для українсько-польського прикордоння інноваційними організаційними формами можуть бути інноваційні центри, кластери та технопарки.

Організаційна складова політики розвитку українсько-польського прикордоння має передбачати формування технопарків (приклад – Львівтехнополіс), територіальних інноваційних центрів (приклад – "Броди"), кластерного підходу до розвитку міжрегіональних транскордонних зв'язків. Важливе значення має подальше розширення метрополійних функцій Львова, розміщення тут представництв іноземних фірм, банків, інших організацій, широкої виставкової діяльності та туризму. Необхідно також розширювати практику організації українсько-польських виставок, семінарів, презентацій фірм на місцевому рівні.

З огляду на необхідність формування в регіонах України інноваційних моделей розвитку великого значення набуває наука, як та галузь діяльності, в якій ці моделі формуються. Львівська область, і зокрема Львів має потужний науковий потенціал, який повинен використовуватися набагато ефективніше. Тут зосереджено багато академічних і галузевих НДІ, є велика кількість вільних виробничих площ, що більш ніж достатньо для створення потужного технопарку, який би сприяв як забезпеченню інноваційного розвитку економіки і випуску наукомісткої, конкурентноздатної продукції.

3. *Підвищення конкурентноздатності продукції сільського господарства.*

Співробітництво у цій сфері повинно бути пов'язано із спільною виробничою діяльністю у розвитку сільськогосподарського виробництва і переробки сільськогосподарської продукції. а не з одностороннім інтервенціонізмом. Слід зазначити, що одним із головних стратегічних пріоритетів сусідніх воєводств є реструктуризація сільського господарства, направлена на підвищення конкурентноздатності його продукції, яку необхідно експортувати у Східну Європу, враховуючи сприятливі умови співпраці з цими країнами. В цьому плані виникає реальна загроза для власних сільгоспвиробників.

Напрямами діяльності у цій сфері повинні стати:

- здійснення підготовки кадрів, створення і забезпечення функціонування нових організацій державного інтервенціонізму в агропромисловому виробництві, діючих в ринкових умовах (регулювання аграрного ринку, приватизація державних сільськогосподарських підприємств, модернізація і реструктуризація сільського господарства, кредитування).
- розвиток інфраструктури інституцій агробізнесу, організація прямого збуту товарів

Співробітництво в агропромисловому виробництві можна розвивати у наступних напрямках:

- створення спільних підприємств по вирощуванню сільськогосподарської продукції (наприклад цукрового буряка, ріпака тощо) з використанням новітніх, в т.ч. польських технологій;
- поставки польською стороною не товарів а технологій, наприклад хлібопекарень, млинів для виробництва круп, технологій ведення садівництва та ягідництва;

– організація спільного виробництва машин і обладнання для механізації технологічних процесів.

4. *Реалізація природоохоронних програм*, більшість з яких повинна бути узгоджена, або реалізовуватися спільними зусиллями.

Геополітичне положення українсько-польського прикордоння вимагає скоординованих дій у сфері охорони навколишнього середовища. Робота в цьому напрямі повинна розширюватись і передбачати:

- моніторинг транскордонного переносу забруднень повітря, води, розробка спільних програм щодо їх зменшення;
- охорону природного середовища, узгодження утримання заповідників, національних парків, створення нових спільних таких територій;
- охорону і раціональне використання надр;
- контроль за транзитом промислових відходів через прикордонні регіони.

5. *Туризм та рекреація.*

Важливим напрямком розвитку ТКС є сфера туризму, розвиток якої пов'язаний із добре збереженим природним середовищем та культурною спадщиною, що характерно для Карпатського регіону.

6. *Просторовий розвиток.*

Важливого значення набуває розробка спільної стратегії просторового розвитку, яка передбачає:

- розробку просторових стратегій щодо збалансованого економічного і соціального розвитку прикордонних територій;
- передачу технологій, спільних досліджень, обмін досвідом з питань просторового планування;
- вдосконалення інфраструктурного забезпечення прикордонних територій.
- сприяння міському, сільському розвитку;
- розвиток транспорту, комунікацій, енергетичних систем;
- захист навколишнього середовища, розвиток енергетики і відновлювальних джерел енергії.

Частиною процесу просторового планування повинна стати розробка та впровадження маркетингових планів розвитку прикордонних регіонів. Особлива увага повинна бути приділена соціально-економічному розвитку сільських територій і малих міст.

7. *Комунальний та регіональний розвиток.*

Він має вплив на економічний розвиток та ринок праці. За рахунок ТКС можна забезпечити зростання економічного потенціалу через обмін інформацією та спільну розробку проектів в областях:

- покращення туристичної інфраструктури, розробка та впровадження спільних проектів;
- розвиток сільського простору: розвиток сільського та лісового господарства, охорона довкілля, відновлення сіл, розвиток ремесел, послуг, туризму, збут товарів.
- розвиток професійного регіонального маркетингу;
- розвиток транскордонного регіонального планування як основи для вирішення завдань розбудови транскордонної інфраструктури та оптимального застосування громадських коштів;
- зміцнення підприємництва, розвиток малого і середнього бізнесу, підтримка місцевих ініціатив зайнятості;
- адаптація ринку праці;
- залучення ресурсів у сферу освіти, культури, охорони здоров'я;

8. *Важливим є питання розвитку інституційних форм, у яких може мати місце партнерство місцевих і регіональних органів влади з обох сторін кордону. До них можна віднести спільні агентства регіонального розвитку, які можуть бути мобільними і здатними на інновації. Принцип їх формування та функціонування повинен відповідати європейським принципам транскордонного співробітництва. Такі агентства можуть бути залучені до процесу спільного просторового планування, розробки спільних проектів регіонального розвитку прикордоння.*

9. *Розвиток співробітництва у сфері науки, освіти та культури.*

Подальше сприяння розвитку співробітництва у сфері науки, освіти та культури: розширення творчих зв'язків між музеями, культурно-просвітницькими та мистецькими організаціями, науковцями, вищими навчальними закладами. Створення спільних науково-дослідних і вищих навчальних закладів.

Особливе місце у транскордонному співробітництві повинна займати співпраця в освітній та науковій сфері, нові форми якої повинні бути органічно вписані у регіональні стратегії розвитку Львівської області та Підкарпатського воєводства.

10. *Охорона здоров'я.*

Розвиток ТКС у цій сфері повинен, передусім, вирішити проблеми медичного страхування на території транскордонного

регіону і можливості отримання медичної допомоги незалежно від місця проживання та громадянства.

11. Впровадження євроінтеграційної ідеї. Найкраще бар'єри знищуються через участь в спільних заходах та налагодження нових зв'язків та контактів. Співпраця служить не тільки для взаєморозуміння, а і підготовці до євроінтеграції. В цьому плані важливим є поглиблення та розвиток контактів в сфері освіти, культури та спорті. Повинні поширюватися знання про європейську політику, історію та інституції ЄС. Це дасть можливості для більш активної участі в процесах європейської інтеграції, співпраці з іншими європейськими регіонами, використання європейських коштів підтримки.

12. Покращення інформаційного забезпечення розвитку українсько-польської транскордонної співпраці. Воно повинне охопити: збір та обмін інформацією про економічний, науковий і культурний потенціал українських та польських прикордонних земель; випуск інформаційних довідників; обмін торговою та бізнесовою інформацією про підприємства, товариства фірми й комерційні центри, що розміщені на транскордонній території; розробку автоматизованих інформаційних систем, програмного забезпечення для підтримки та оновлення баз даних про сучасний стан прикордонних територій на основі спільних форматів даних і форматів обміну цими даними між українською та польською сторонами; всесторонній обмін інформаційним матеріалом, методичною літературою, передачею досвіду та навчання персоналу для роботи у структурах, які задіяні в міждержавних зв'язках.

З огляду на те, що ділову інформацію поділяють на спеціальну (про конкретні товари/послуги або про конкретні юридичні/фізичні особи) та фонову (статистична про стан та тенденції розвитку в країні/регіоні, в галузі, на окремому ринку; про наявність об'єктів інфраструктури; інформація про інституційну структуру, в т.ч. про правове забезпечення), інформаційна підтримка повинна полягати у 1. Формуванні та поширенні фонові інформації та 2. Створенні умов для проведення ефективного обміну спеціальною інформацією між суб'єктами транскордонного співробітництва та зовнішньоекономічної діяльності.

Завдання інформаційного забезпечення транскордонного співробітництва полягають у: стимулюванні розвитку інформаційної інфраструктури, особливо, прикордонних та транскордонних

територій, яке передбачає створення правових, економічних, технічних умов для проведення ефективного інформаційного обміну між суб'єктами транскордонного співробітництва; інформуванні бізнесових кіл та населення щодо питань транскордонного співробітництва та забезпеченні зворотного зв'язку.

Для підвищення ефективності інформаційної підтримки бізнесу необхідні системна інтеграція інформаційних технологій бізнесу, створення єдиного інформаційного простору ділового співробітництва, що представляє собою сукупність баз і банків даних ділової інформації, технологій їхнього ведення і використання, телекомунікаційних систем і мереж, що функціонують на основі єдиних принципів і загальних правил, які сприяють розвитку підприємництва і соціально-економічних систем.

Концепція стратегічного розвитку системи транскордонного співробітництва повинна реалізуватися відповідно розробленої програми. Така програма повинна розроблятися спільною українсько-польською робочою групою як модуль програм соціально-економічного розвитку Львівської області, Підкарпатського та Люблінського воєводств.

Для прикладу, у додатку 14 подано Концепцію спільного розвитку прикордонних територій України та Угорщини [89].

Висновки до розділу

1. Регіональна політика розвитку транскордонного співробітництва визначає стратегію розвитку транскордонних регіонів та транскордонного співробітництва по всьому периметру кордону держави, а також включає розробку програми використання можливостей транскордонного співробітництва для підвищення життєвого рівня населення прикордоння та у інтеграційних процесах України.

2. Основні принципи регіонального/просторового розвитку європейського континенту повинні реалізуватися, серед іншого, через національну регіональну політику.

3. Регіональна політика розвитку транскордонного співробітництва:

1) повинна бути складовою частиною (розділом) регіональної політики в Стратегії соціально-економічного розвитку держави, а також її зовнішньої та зовнішньоекономічної стратегій; а також

враховувати основні засади формування постіндустріального суспільства;

2) має бути багаторівневою і формуватися на міжнародному, національному, регіональному та локальному рівнях;

3) має визначати законодавчі та інституційні рамки, базуватися окрім загальних принципів, на специфічних, мати спеціалізовані інструменти, власні організацію, методи та форми її розробки та реалізації.

Необхідними складовими регіональної політики розвитку транскордонного співробітництва є чітко сформульовані цілі, об'єкти, суб'єкти і засоби реалізації (здійснення).

4. Одним із важливих механізмів реалізації регіональної політики транскордонного співробітництва є розробка Концепції спільного розвитку транскордонного регіону, зокрема на рівні області, та організаційно-фінансового забезпечення її реалізації.